

ARAP EDEBİYATINDA ÇOCUK ŞİİRİ

RÜMEYSA ZEYNEP UYLAŞ *

Öz

Çocuk şiiri çocuğun zihinsel, duygusal, psikolojik ihtiyaçlarını karşılayan onu edebî, sanatsal ve kültürel açıdan geliştiren seçkin bir edebi türdür. Yaratılışın başlangıcında ninni ile temelleri atılan çocuk şiiri 20. yy'dan sonra kendi ilkelerini ve özelliklerini belirledi. Çocuğa 'gelecek' olarak bakan modern pedagojik yaklaşımlar ışığında eğitsel bir bakış açısı kazanarak özgün bir tür olarak karşımıza çıktı. et-Tahtâvî modern çocuk şiirinin ilk örneklerini yazarak sadece ülkesi Mısır'da değil tüm Arap coğrafyasında bu türün lideri oldu. Ardından Osman Celâl, Ahmed Şevkî, İbrahim el-Arab gibi Mısırlı şairlerin öncülüğünde Arap dünyasında hızla yayıldı. Suriye'de 1950 öncesinde milli hareketlenmenin payıyla büyük gelişme gösteren çocuk şiirinde, Süleyman el-İsa bir asıra yakın ömründe neredeyse çocuklara yazılmamış bir konu bırakmamıştır. Çocuk şiiri Arap coğrafyasında büyük ilgi görmüş, içerik olarak zengin bir edebi tür haline gelmiştir. Vatan, aile, okul, hayvan, intifada ve direniş, mülteci kampları, eğitsel şiirler, mizahi şiirler, dini ve ahlaki değerler içerikli şiirler bu çalışmada ele alınmış konulardandır.

Anahtar Kelimeler: Arap Edebiyatı, Modern Arap Edebiyatı, Çocuk Edebiyatı, Çocuk Şiiri, Arap Edebiyatında Çocuk Şiiri

* RÜMEYSA ZEYNEP UYLAŞ, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, Marmara University, Institute of Social Sciences, Department of Arabic Language and Rhetoric, Ph.D. Student Email: rumeysazeynep@gmail.com; Orcid ID: 0000-0002-4833-4072 (Makale Geliş Tarihi: 18.02.2021, Makale Kabul Tarihi: 29.07.2021)

ABSTRACT

Child poetry is a distinguished literary genre that meets the mental, emotional and psychological needs of the child and develops him literally, artistically and culturally. Child poetry, the foundations of which were laid with lullaby at the beginning of creation, determined its principles and characteristics after the 20th century. It's emerged as an original genre, gaining an educational perspective in the light of modern pedagogical approaches that look at the child as 'the future'. After et-Tahtavi who wrote the first examples of modern children's poetry, spread rapidly in the Arab world by Egyptian poets like Osman Jalal, Ahmed Shawqi and Ibrahim al-Arab. In the children's poetry, which showed great development in Syria before 1950, Sulaiman al-Esa almost didn't leave an unwritten topic in his life for almost a century. Homeland, family, school, animal, intifada- resistance, refugee-camps, educational, humorous, religious and moral poems are among the topics covered in this study.

Keywords: Arabic Literature, Modern Arabic Literature, Children's Literature, Children's Poetry, Children's Poetry in Arabic Literature

چکیده

شعر کودکانه یک ژانر ادبی ممتاز است که نیازهای روانی، عاطفی و روانی کودک را برآورده می کند و از نظر جنبه های ادبی، هنری و فرهنگی او را پرورش می دهد. شعر کودکانه، که پایه های آن با لالایی خلق شد، پس از قرن بیستم، اصول و ویژگی های خاص خود را تعیین کرد. با توجه به رویکردهای آموزشی مدرن که به کودک به عنوان "آینده" نگاه می کنند، این ژانر به عنوان یک ژانر منحصر به فرد ظاهر شد. با نوشتن اولین نمونه های شعر مدرن کودکان، التهتاوی نه تنها رهبر این ژانر در کشور خود، مصر، بلکه در کل جغرافیای عرب شد. سپس، تحت رهبری شاعران مصری مانند عثمان جلال، احمد شویکی، ابراهیم العرب، به سرعت در جهان عرب گسترش یافت. در سوریه پیش از ۱۹۵۰ و با شروع حرکت ملی، سلیمان العیسی در عمر نزدیک به یک قرن خویش تقریباً تمامی موضوعات مرتبط با کودکان را به رشته تحریر در آورده است. شعر کودکان در جغرافیای عرب توجه زیادی را به خود جلب کرده و از نظر محتوا به یک ژانر

ادبی غنی تبدیل شده است. سرزمین مادری، خانواده، مدرسه، حیوانات، انتفاضه و مقاومت، اردوگاه پناهندگان، اشعار آموزشی، اشعار طنز، اشعار با ارزش های دینی و اخلاقی از جمله موضوعات مورد بحث در این مطالعه است.

کلیدواژه ها: ادبیات عربی، ادبیات جدید عربی، ادبیات کودک، شعر کودک، شعر کودک در ادبیات عرب

Giriş

Toplum olarak Araplarda şiir eskiden beri yaşamlarının her alanında vardır ve hayatlarından bir parça olagelmıştır. Eski Arap toplumlarında şiir öylesine gelişmişti ki yalnız şairler değil; kadın-erkek toplumun bütün bireyleri binlerce beyti ezberlemekle kalmaz, duyguların her türlü ifadesinde irticalen şiir söyler, şairi daha yetenekli olan kabileler toplum içinde daha çok söz sahibi olur, karşılıklı manzum atışmaları harbin etkin bir türü dahi sayarlardı.

Arap edebiyatında şiir en eski ve en gelişmiş söz sanatlarından biridir. Erken zamanda türleri belirmiş olan Arap şiiri edebi algısı ve zevki yüksek olan bu toplumda kendi kurallarını belirlemişti. Kadim şiir çevre, örf ve adete dair tasvirleri ile yazıldığı zamana ait bir tarihi vesika niteliğindedir. Cahiliye şiiri O gün itibariyle en güzel kabul edilen kadın tasvirinden, yaşanan savaşlara, hatta kavim ya da insanda bulunan hangi özelliğin toplumda siyâdete sebep olduğuna kadar o günün şartlarını bize anlatır. Aslında bu göçebe halk şiir söylemek için tabiat güzelliğine dahi ihtiyacı olmayan şiire en yatkın Sami ırktır. Şiir çölde bir yaşam tarzına dönüşmüştür. Şiir söylemeyen âşık, evladına şiirle hitap etmeyen anne, çocuğuna şiirle eğitim vermeyen baba yok gibidir. Şiir bazen bir çocuğun ağzından, bazen lohusa bir anneden veya ölüm döşeğinde bir babadan irticalen çıkar.

Şiir hangi dönem olursa olsun Arapların hayatlarının merkezinde ve onun tercümesi olmaya devam etmiştir. Gâh Cahiliye döneminde olduğu gibi kabilelerin tarihlerini anlatarak soyların övülmesinde, gâh Abbasi döneminde olduğu gibi mezhebi bir çatışmanın şahidi veya bir savaş tasviri olarak önümüze çıkar. Modern döneme baktığımızda ise, Batıda yükselen milletçilik akımı, peşinden Osmanlı devletinin yıkılıp yeni devletlerin oluşması ile başlayan süreçte şekillenen dil ve edebiyat alanında-

ki gelişmeler, milliyetçi ve siyasi şiiri, ilerleyen dönemde ise daha çok İngiliz ve Fransız işgalinin doğurduğu sömürge karşıtı şiiri karşımıza çıkarır.

Hayatın her alanına dahil olan şiir, sadece Arap toplumunda değil genel manada tüm toplumlarda çocukların eğlendirilmesi ve terbiyesinde faydalanılan bir tür haline gelmiştir. Çocuğun hayatında önemli bir role sahip olan ritim duygusu, çocuk büyüdükçe ona eş bir hızla büyür. Çocuk ritimle ferahlar ve büyüdüğü yıllar boyunca ritme olan aşinalığı sürer.¹ Çocuğa yazılmış şiir edebiyatın en incelikli türüdür. Çocuğun dünyası, ruhu, kalbinin duyarlılıkları çocuk şiirinin kaynağı olmakla beraber, şiirin estetiğine ilişkin bütün ölçüler çocuk şiiri için de gereklidir. Ayrıca çocuk şiiri, şiirin en çocuksu anaforudur.² Çocuk şiiri, yalnızca çocuğun bedensel ve duygusal ihtiyacını gidermekle kalmaz. Çocuk edebiyatının türlerinden biri olması itibarıyla ona zihinsel, edebî, psikolojik, sosyal ve ahlaki gelişiminde katkı sağlar.³

Çocuğun şiire olan ilgisi, çocuğun şiirle eğitilmesi ve eğlendirilmesi fikri, birçok şairi bu alana yönlendirmiştir. Şiirle çocuğa kazandırılan edebi, estetik, duygusal ve zihinsel becerilerin yanında çocuğun şiirle ahengi ve heyecanı şairleri de heyecanlandırmıştır.

Doğulu eleştirmenler çocuk şiirinin hedeflerini zikrederken şiirin çocuğa dilini güzelleştiren bazı sözcük ve terkipler verdiğini, böylece çocuğun daha süslü ve özel bir üslup edindiğini savunur.⁴

Şiir sanatının çocuğun dil gelişiminde katkısı yadsınamayacak kadar kapsamlıdır. Şiirle büyüyen çocuk konuşma yetisini şiirle geliştirebilir. Şiirin, mahreç, telaffuz ve ses eğitiminin yanında, dilin dizilimi ve kelime hazinesi üzerinde de geliştirici etkileri vardır. Arap coğrafyasında şiirle

¹ Hâdî Nu'mân el-Hîfî, *Edebü'l-ettâli felsefetuhu, fûnûnuhu vesâituhu*, Kahire: el-Hey'etü'l-Misriyyetü'l-Âmmetü lil-Kitâb, 1986, s.207.

² M. Ruhi Şirin ve Diğerleri, **99 Soruda Çocuk Edebiyatı**, 3.Baskı, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, 2000, s.104.

³ el-Hîfî, *Edebü'l-ettâli felsefetuhu, fûnûnuhu vesâituhu*, s.208.

⁴ Konuyla ilgili bilgi için Bkz.: Muslih Neccâr, "el-Madmûnü't-terbeviyyü fi'ş-şî'ri'l-müvecceh ile'l-ettâli fi'l-Ürdün"; Abdü'r-Raûf Ebu's-Sa'd, **Et-tıflü ve âlemuhu'l-edebî**; el-Hîfî, *Edebü'l-ettâli felsefetuhu, fûnûnuhu vesâituhu*; İsmail Abdü'l-Fettâh, **Edebü'l-ettâl fi'l-âlemi'l-mu'âsir(Rü'ye nakdiyye tahlîliyye; es-Safedî, Beyân. Şî'ru'l-ettâl fi'l-vatani'l-Arabî.**

Ammice ve füşha arasında bir bağ kurup fasih dile erişirken⁵ genel manada tüm dillerde aynı yetkinliği, ses becerisini, dil hakimiyetini kazanmış olur.

Şair ve eleştirmenlerin çoğunluğunun bakış açısı çocuğun okuduğu şiirin onun yetişmesinde, tam bir eğitim ve terbiye almasında önemli bir araç olduğudur.⁶ Çocuk şiiri, sunduğu farklı tecrübeler yoluyla birtakım duygusal ve psikolojik hedeflere ulaşmayı amaçlar. Örneğin, çocuğun duygusal gelişimine katkı sağlar, hayal gücünü zenginleştirir ve üretkenliğini artırır. Çocuk için eğlence ve neşe kaynağı olur.⁷ Ayrıca çocuğun dil hazinesini zenginleştirmek, edebi bir metni anlam vererek ve hissederek toplum önünde okuyabilmesini sağlamak, kendisini ifade ederken ihtiyacı olan fikirleri vermek gibi dil gelişimini destekleyici hedefleri de vardır.⁸

Öte taraftan çocuğun güzel ahlak ve güzel meziyetler edinmesini sağlar. Şiirle çocuğa kendisi ve başkaları hakkında olumlu düşünme duygusu kazandırmak, inancı, vatani, toplumu, ailesi hakkında ayrıca insanlık ve bilimsel gelişmeler hakkında farkındalık oluşturmak; ahlaki, dini ve milli duygular edindirmek amaçlanır. Şiir, çocuğun okula ve derslere ilgi duymasını sağlar. Onun konuşurken cesur, çalışırken işinde atak, dini ve milli değerlere sahip, insani erdem ve ahlaki değerleri seven, temiz bir dile yatkın birey olmasını sağlar.⁹

II. MODERN ARAP EDEBİYATINDA ÇOCUK ŞİİRİ VE ÖNEMLİ TEMSİLCİLERİ

Modern Arap edebiyatına baktığımızda 80'li yıllarda çocuk edebiyatının henüz emekleme dönemini yaşadığını, kendine özgü özelliklerini belirlemeye ve yeni türlerini oluşturmaya çalıştığını görüyoruz. Bu edebiyat, nesirde Kâmil el-Keylânî'nin, şiirde ise Muhammed el-Herrâvî'nin öncülüğünde bağımsızlığına kavuşarak farklı türleri ile varlığını ispatla-

⁵ Abdü'r-Raûf Ebu's-Sa'd, **Et-tıflü ve âlemuhu'l- edebî**, 1.Basım, Kahire: Darü'l-Meârif, 1994, s.258.

⁶ Hasan Şihâte, **Edebü't-tıfl'il-'Arabî: Dirâsât ve Buhûs**, 3.Basım, Kahire: ed-Dârü'l-Misriyyeti'l-Lübniyye, 1994, s.22.

⁷ Muhammed es-Seyyid Halâve, **Medhal ilâ edebi'l-ETFÂL: medhal nefsi ictimâ'i**, İskenderiye: Müessesetü Horus ed-Devliyye, 2000, s.232.

⁸ Muhammed Abdü'r-Raûf eş-Şeyh, **Edebu'l-ETFÂL ve binâu'ş-Şahsiyye: manzûr terbevü İslâmî**, 2.Basım, Dubai: Darü'l-Kalem, 1997, s.181.

⁹ Konuyla ilgili bilgi için Bkz.: Şihâte, *age.*, s.242.

dı. el-Keylânî kurduğu yayınevi ile hikaye başta olmak üzere birçok çocuk edebiyatı eseri neşretmiş ve bu eserlerle sadece çocuklar için değil, kendisinden sonra gelen edebiyatçılar, hatta anneler ve babalar için de yol gösterici bir rehber olmuştur.¹⁰

Çocuk edebiyatı ürünleri veren edebiyatçıların çoğunun alıntı ve tercüme edebiyatçısı olduğunu söylersek abartmış olmayız. Kültürünü ve vatanını benimsetme, tarihini öğretme fikrinin hâkim olduğu bu eserlerin *çocuğa yazmaktan* öteye gidemediğine, çoğu zaman anlatım tekniklerinin dahi tekrar ettiğine şahit olmaktayız. Tüm bu mükerrer çoğunluğa rağmen özgün eserler verebilen, başka bir deyişle anlatmak istediğini özgün üslupla ifade eden, yazdıkları ile çocukların düşün dünyasına yön veren edebiyatçılar da vardır. Abdü't-Tevvâb Yûsuf, Süleymân el-İsa, Ahmed Necîb, Abdü'r-Rezzâk Ca'fer, Ahmed Süveylem, Ahmed Zerzûr, Zekeriyâ Tâmir, Alî es-Sıkîlî gibi şair ve yazarlar bunlardan bazılarıdır. Bu isimler Osmân Celâl, Ahmed Şevkî, Muhammed el-Herrâvî ve Kâmil el-Keylânî'nin öncülüğünü yaptığı eğitim-öğretim mantığı çerçevesinde ürünler vermekte ve onların açtığı yoldan yürümektedir. Modern Arap edebiyatında eserler veren bu kalemler şiir ve nesir yoluyla çocuklarımızın ufkunu açmaya devam etmektedir.¹¹

Arap coğrafyası içinde Mısır ve Suriye modern çağın edebiyat ve fikir alanında öncü ülkeleri oldu. Özellikle 19. yy'dan sonra fikir adamları, edebiyatçıları ve eserleri dikkatle takip edilen bu iki ülkenin edebiyatçıları ve aydınları edebi, siyasi ve ideolojik akımlara öncülük etti. Birçok alanda Arap düşün dünyasına yön veren bu edebiyatçılar çocuk şiirinde de kendilerinden sonra gelen edebiyatçılara pencereler açtı.

Mısır'da 19. yy'dan sonra kültürel ve ilmi kalkınmanın temellerini atan Rifâe et-Tahtâvî çocuk şiirinin de temellerini atmıştır. Çocuk şiirini gerek kitap gerekse dergilerde neşrettiği şiir ve nesir türünde eserleri, yazıları, analizleri ve tercümeleri ile bir bütün olarak ele alışı, bu türe verdiği değeri ve gayretini göstermektedir. et-Tahtâvî çocuk şiirlerini okullardaki ihtiyaca binaen yazılmış okul şiirleri ve bireysel olarak çocuğa doğrudan hitap eden ahlakî-eğitsel şiirler olarak ikiye ayırmaktadır.

¹⁰ Ahmed Zelat, *Edebü'l-etfâl beyne Ahmed Şevkî ve Osman Celâl*, 1.Basım, Mansûra: Mektebetü'l-Vefâ, 1994,s.11.

¹¹ Zelat, *age.*, s.13.

Vatan sevgisini konu aldığı eğitsel "Hubbü'l-vatan" isimli eğitsel şiirinde şöyle söyler:¹²

يا صاح حبُّ الوطنِ   فطنُ كل حليّة
الأوطان   محبة   الإيمان   شعبٍ من
ففي أفر الأديان   آية كل مؤمن

Ey arkadaşım vatan sevgisi

Her aklın süsüdür

Çünkü vatan aşkı

İmanın parçasıdır

Dinlerin en mükemmelinde

Her müminin alametidir

et-Tahtâvî'den sonra onun öğrencisi Muhammed Osman Celâl 19.yy çocuk şiirinde ipi göğüsleyen isim oldu. Celâl 1848-1854 yılları arasında yazdığı 200 hikâye içerikli şiiri 'Uyûnü'l-yevâkız fi'l-emsâli ve'l-mevâiz adlı divanında toplamıştır. Şair bu eserinde, La Fontaine, Kelîle ve Dimne, Ezop ve Lokman masalları ile Arap edebiyatının temel kaynak kitapları arasında yer alan nesirlerden etkilenmiştir.¹³ Celâl, 'Uyûnü'l-yevâkız'ın son kasidesinde, bu kitapta yer alan kasidelerin çoğunu çocukları eğitme, güzel ahlak edindirme, hayvan ve kuşların dilinden yazılan şiirsel hikayeler aracılığıyla çocuklara hikmeti ve bilgeliği öğretmek amacıyla yazdığını ifade eder.¹⁴

Çocuk divanlarının önemli simalarından olan Ahmet Şevkî, 1898 yılında *Şevkiyyât'*ı neşrettiğinde içinde çocuklara hitap eden manzum hikayeler de vardı. Bu şiirler sonraları Arap çocuk edebiyatına köklü temeller atacak olan şairin bu alanda açtığı ilk pencereydi. Şevkî, eserinin önsözünde Mısırlı çocukların gelişmiş ülkelerde olduğu gibi hikmet,

¹² Beyân es-Safedî, *Şi'ru'l-ETFâl fi'l-vatani'l-Arabî (dirâse târihiyye nakdiyye)*, Şam: el-Hey'etü'l-Âmmetü's-Suriyye li'l-Kitab-Vizâretü's-Sekâfe, 2008, s.111.

¹³ Ahmed Şevkî, *Dîvân-i Şevkî li'n-nâşie*, Hazırlayan: Ahmed Süveylem, 1.Basım, Kahire: Darü's-Şürûk, 2007, s.13.

¹⁴ Zelat, *age.*, s.20.

ahlak ve edebiyatı kendi yaş seviyelerine uygun şekilde edinmeleri için La Fontaine'nin şiirlerine benzer bir üslupla kasideler yazdığını dile getirir.¹⁵

1911 yılında İbrahim el-Arab çeşitli bilgileri, erdemleri, ahlaki öğeleri konu alan şiirlerini *Âdâbü'l-Arab* adlı eserinde bir araya getirdi. Şevkî, erdemler ve hikayeleri ifade ederken sembolik ve felsefî içerikli bir şiir tarzı üretti. el-Arab ise şiirlerinde anlatmak istediklerini Şevkî'den farklı bir tarzda, sembolik ifadelerden ve göndermelerden uzak, doğrudan ifade etti. Arap edebiyatındaki ilk olgun ve tam anlamıyla özgün eser ise Muhammed el-Herrâvî tarafından 1922 yılında *Semîrü'l-etfâl* adıyla neşredildi.¹⁶

Çocuk şiirinin kimliğini bulmasında bir pay sahibi olan Suriye'de çocuk şiiri 1950 öncesi büyük bir gelişme göstermiştir. Özellikle 1920'li ve 1930'lu yıllarda bu alandaki eserlerin temel amacı küçük zihinlere vatan kavramını öğretmek ve millet bilincini aşlamak merkezliydi. Bunda o yıllarda edebiyat dünyasına hâkim olan milli hareketlenmenin payı büyüktür. 1930'lardan sonra inişe geçen çocuk şiiri 1969 yılında *Üsâme* dergisinin çıkmaya başlaması ile tekrar yükseldi. Birçok şair, çocukları yıllar sonra yeniden ülkenin geleceği, umudu olarak görmeye başladı ve onlara insani, milli, ahlaki ve edebi değerleri aşlamak için özenle şiirler yazmaya başladı.¹⁷

Hemen her ülkede olduğu gibi Suriye'de de çocuk edebiyatı, başlangıçta okul kitapları edebiyatından ibaretti. Uzun yıllar süregelen bu gelenek, ancak 70'li yıllara gelindiğinde okul sıralarından ve duvarlarından soyutlanmış, müstakil duygular içeren, sanatsal ve eğitsel anlayışla yazılan şiirlere dönüşebildi.¹⁸

Bu dönemde yaşamış seçkin edebiyatçılardan bu türe hak ettiği değeri veren ve 'çocuk' için şiir yazan kalemler de vardır. Süleyman el-İsa 20. yy çocuk şiirinin önemli simalarındandır. Şair çocuklar için yazmayı

¹⁵ Zelat, *age.*, 106.

¹⁶ Zelat, *age.*, s.10.

¹⁷ es-Safedî, *age.*, s.230.

¹⁸ Beyân es-Safedî, "Tacrübetü şî'rü'l-etfâl fî Suriya", *el-Ma'rife*, No.521 (Şubat 2007), s.318.

geleceğe kaçış, bir tür geleceğe sarılış, aynı zamanda rüyama sarılıştı sözleriyle niteler.¹⁹

el-İsa için çocuklara yazmak bir araç değil amaçtır. “Onları avutmak için onlara şiir yazmıyorum” der. Bunu küçük bir topla da pek âlâ yapabileceğini, asıl amacının onlara milli, insani, sanatsal birikimlerini, daha da ötesinde endişelerini ve rüyalarını aktarmak olduğunu ifade eder. 800 sayfalık divanında yer alan 200’den fazla kasidesinde sadece dil ve sanatın ifadesini değil, hayatı bütünsel olarak ele alan bir şairin milli, kavmî, sosyal ve ailevî öğeleri ustaca mısralara taşıdığını görmekteyiz. Şiirlerindeki içerik zenginliği bu bütüncül anlayışın ispatı olarak karşımıza çıkar.²⁰

Çocuk edebiyatı, bir çocuk gibi aşama aşama büyüyerek bugününe gelmiştir. Tercüme ve iktibas ile başlayan tür, ardından müstakil Arap şiir ve kasideleri ile devam etmiş, günümüzde muâsır yazar ve şairlerin elinde dini, ahlaki, eğitsel şiirler, tekerlemeler vb. farklı türleri ile çeşitlenmiştir.

III. ARAP EDEBİYATINDA ÇOCUK ŞİİRİNİN BAŞLICA KONULARI

Çocuk şiiri, çocukların bedensel ve duygusal ihtiyaçları gidermenin yanı sıra çocuk edebiyatının bir türü olması itibariyle ayrı bir öneme haizdir. Bu türün, çocukların zihni, edebi, psikolojik, toplumsal ve ahlaki gelişimlerine katkıda bulunduğu inkâr edilemez. Çocuk, bu özel edebi sanatın kendisine sunduğu bir güzel sözle uzayın derinliklerine uzanır, yeni alemlere yelken açar, zaman ve mekan boyutlarının ötesine geçer, medeniyet inşa etmiş nice halklarla kucaklaşır. Çağları devirir, saklı kalmış nice gizemlerin örtüsünü açmak için gelecek zamanlara atlar.²¹

Çocuk şiirinin kapsadığı düşünce, mana ve hayal dünyasını örneklerle sıralamak mümkün değildir. Betzner²², “Çocuk şiirinin konuları tahdit

¹⁹ Gassan Klas, “Kırâ’a fi dîvani’l-ETFÂli li Şâir Süleyman el-İsa”, Beytu Filistin li’ş-Şi’r, Nisan 2012, http://www.pp bait.org/index.php?option=com_content&view=article&id=1768:2012-04-12-11-25-51&catid=111:2012-04-01-06-29-52 (18 Ağustos 2017).

²⁰ Klas, *agm.*

²¹ el-Hîfî, *Edebü’l-ETFÂli felsefetuhu, fînûnuhu vesâituhu*, s.208.

²² Jean Betzner(1888-1974) Kanada doğumlu çocuk edebiyatı profesörü ve yazardır. Alanı öncelikle çocuk edebiyatı ve dil sanatları olmakla beraber ilköğretim ve

edilemez. O, güneşin altındaki her şeydir” der. Sınır, ancak bu muhtevayı anlatma biçimine konabilir. Maharetli bir sanatkâr, tecrübelerini, birkaç satıra sığdırdığı nice manaları az sözle ifade eder. Kelimeleri ustaca kullanmak ise sanıldığı gibi kolay değildir.²³

Çocuk şiirinin konularına sınır çizilememekle beraber unutulmaması gereken bir husus vardır. Nasıl ki biz büyüklerin kalbinin tahammül edemediği olaylar, ruhumuzun kabul etmediği sözler var ise, çocukların saf kalbi çok daha hassastır. Onları korku ve endişelere sevk edecek, tabiatlarını ve fıtratını kirletecek konular çocuk şiirinin konusu olamaz.

Bu başlıkta çocuk şiiri konuları arasından, Arap çocuk şiirinde çocukların ilgi ve eğilimleri doğrultusunda sıkça tercih edilen bazı konuları ele alacağız.

Arap çocuk şiiri 19.yy'ın sonlarından başlayıp 20.yy'da gerçek ürünlerini vermiş bir sanattır. Çünkü bu dönem, Arap coğrafyasının vatan ve özgürlük ile ilgili kayıpları ve sancuları fazlaca yaşadığı bir dönemdir. Bunun neticesinde vatani değerler çocuk şiirlerinde en fazla işlenen ko-

---

mevcut okul uygulamaları konusunda da dersler verdi. Birçok ülkede çok sayıda okulu ziyaret etti ve diğer kültürlerle olan ilgisi sonraki öğretilerine yansdı. 1943-1945 yılları arasında Uluslararası Çocukluk Eğitimi Derneği'nde, gençlerimizin eğitim deneyimlerini hayati, heyecan verici ve öğrenme ile dolu bulmaları durumunda okul ortamının ihtiyaçlarını vurgulamak için öğretmen gruplarına, okul yönetim kurulu üyelerine ve yöneticilere dersler vererek yoğun bir şekilde seyahat etti. Edebiyatın salt yazın olduğu dönemde drama, sanat, düz sözlü sunumları da çocuk edebiyatının içine dâhil etti. Sınıfı, içinde yaşanan, renkli köşeleri olan etkinlikli, heyecan verici bir ortama dönüştüren Betzner, çocuk eğitimine yön vermiş bir akademisyendir. 1953 yılına kadar Eğitim Programları ve Öğretmenliği Bölümü'nde Eğitim Profesörü olarak devam etti. Yayınları arasında İlkokulda Çocuklarla Edebiyatı Keşfetmek (*Exploring Literature with Children in the Elementary School, Teachers College Publication, 1943*), Her Çocuk ve Kitap (*Every Child and Books, Bobbs-Merrill, 1940*, Annie E. Moore ile birlikte yazmıştır) ve editörlüğünü yaptığı çocuk edebiyatı üzerine bir cilt (*Childcraft series*) vardır.

Konuyla ilgili bilgi için Bkz.: Vera D. Petersen (1991) Later Leaders in Education: Jean Betzner: 1888-1974, 18/07/2012, Childhood Education, 67:5, 322-323.

<http://dx.doi.org/10.1080/00094056.1991.10520822>

²³ Betzner, *et-Tıflü ve dirâsetü'l-edebe fi'l-medreseti'l-ibtidâiyye (Exploring Literature with Children in the Elementary School)*, Terc: Mahir Kâmil, Kahire.

وطن المس تقبل

Bir nehir çiziyorum

Bir tablo çiziyorum

En güzel vatanın yüzünü çiziyorum

Oyun bahçesi çiziyorum

İçinde hayırlar olan bir yağmur çiziyorum

Ülkemin topraklarının üzerine yağan

Çiziyorum

Özgürlük bayraklarını

Ve haykırıyorum Arap ülkeme

Ölmüş bir şehit yüzü çiziyorum

Hala çalışan bir çakmak

Kahramanların yüzünü çiziyorum

Çiziyorum

Nesiller için tan vaktini

Çiziyorum

Gelecek için bir vatan

Çizmek büyüklerin de teşvik ettiği, çocukların en sevdiği etkinliktir. Ama burada çocuklar vatan öğelerini çiziyor: nehir, tablo, vatanın yüzü, özgürlük bayrakları, kahramanların yüzü... Çünkü bu şiirde resim çizmek yalnız vatanı tasvir etmekten ibaret kalıyor.²⁶

Şüphesiz aile, çocuk şiirinde en çok yazılan konulardan biridir. Çünkü aile çocuğun asli yaşam alanıdır. Anneye gelince, çocuk için ailenin mihenk taşıdır. Süleyman el-İsa, *Mâmâ* (Anne) isimli şiirinde çocuğun anne sevgisini en sade biçimde kelimelere döker:²⁷

أنتِ نشيدي عيدك عيدي

²⁶ Muslih Neccâr, "el-Madmûnû't-terbeviyyü fi'ş-şî'ri'l-müvecceh ile'l-ettâlî fi'l-Ürdün", *Mu'temeru't-tufûle*, Amman: Câmîatü'l-Haşîmiyye, t.y., s.9.

²⁷ Süleyman el-İsa, *Dîvanü'l-ettâl*, 1.Basım, Şam: Dârü'l-Fikr, 1999, s.43.

سِرُّ وُجُوْدِي

بَسْمَةَ أَبِي

Sen benim şarkımsın
 Bayramın bayramımdır
 Annemin gülümsemesi
 Varlığımın sebebidir

Okul hayatı, çocuğun ailesinden sonra en önemli ortamıdır. Çocuk şiirleri için okul, okuma yazma araç-gereçleri, öğretmen, okul törenleri, arkadaşlıklar vb. konular, zenginliği ile şairlere söz söyleyecek büyük bir alan bırakır.²⁸

Çocuklara harflerden mevsimlere, temizlikten örf ve adetlere kadar hayatı öğreten çok sayıda eğitsel şiir vardır. el-Herrâvî 1924 yılında neşredilen *Eğâni'l-etfâl* (Çocuk Şarkıları) isimli 4 ciltlik eserinin her bir cildinde farklı çocukluk aşamalarına göre şarkıları sıralamış, nesir hikayelere de yer vermiştir. Çocuk şiirinin Arap dünyasındaki ilk temsilcilerinden olan şair, çocuklara kolay ve akıcı bir üslupla seslenir. Ayrıca gerek seçtiği hafif vezinler gerek konuların hayatın içindeki olaylara dayanması şiirinin ezberlenmesini kolaylaştırır. Konu olarak bakıldığında şiirlerini eğitsel şiirler başlığı altında değerlendirmek doğru olur. Bunların içinde dini, milli, insani ve ahlaki şiirlerin yanı sıra icatlar ve oyunlardan bahseden şiirleri de vardır. Şairin *el-Halakatü'd-devvâra* (Dönen Halka) isimli tekerlemesi bir çocuk oyununu anlatır:²⁹

الصف	دار	لـفـوا	لـفـوا،
الأيدى	لـفـوا	القيـد	لـفـ
الصحـب	قيـد	القلـب	فـى هـو

²⁸ Konuyla ilgili bilgi için Bkz.: Şevkî, *Dîvân-i Şevkî li'n-nâşie.*, s.62; Zelat, *age.*, s.120; Cismânî Şakrâ, *Ravdatü'l-etfâl*, Beyrut: el-Matbaatü'l-Edebiyye, 1932; Ahmed Şevkî, *el-Muhtâr min dîvân-ı Şevkî li'l-etfâl*, Kahire: el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Âmmetü lil-Kitâb, 2002, s. 52.

²⁹ Hâdî Nu'mân el-Hîfî, *Sekâfetü'l-etfâl*, Küveyt: el-Meclisü'l-Vatani li's-Sekâfeti ve'l-Fünûn ve'l-Âdâb, 1988, s.203.

صافى قلبى وافى راع
الود وافى القصـد حسن

Halka olundu

Tutuşun, tutuşun

El ele tutuşun

Zincir bağı gibi

Arkadaş bağı

Kalbimde hissederim onu

Kalbim temiz

Hizmetkar vefakardır

Sevgi vefakarı

Niyet güzel

Tabiat eşsiz musikisi ve zenginliği ile sürekli kendini yenilerken çocukları kendine bir başka hayran bırakır. Çocuk şairleri de çocukların doğaya olan ilgisini şiirlere konu etmekten büyük keyif alırlar.³⁰ Edebiyatın farklı alanlarında eserler telif eden el-Akkâd da çocuklara seslendiği şiirlerden birinde bu öğeyi kullanmıştır. Şair *el-Kamer*(Ay) isimli kasideinde şu beyitlere yer verir:³¹

فضض الماء يا قمر وانقش النور في الحجر
وانظم الغصن بالندى والثم الزهر في الشجر
واجعل الكون ضاحكا عن سماء من الغرر
وأملك الليل مفردا ومع الشمس في البكر

³⁰ Konuyla ilgili bilgi için Bkz.: Kamil Keylânî, *Divâni Kâmil Keylânî lil-etfâl*, Kahire: Mevki' Safahât, 2011, s.23; Mustafa es-Savvâf ve Hamdi ez-Zerkelî, *'İl-mü'l-Mûsikâ*, Şam: el-Matbaatü'l-Hadîse, 1927, s.76.

³¹ Abbâs Mahmud el-Akkâd, *Divân min devâvîn*, Kahire: Nahdatü Mısır Li't-Tibâa ve'n-Neşr ve't-Tevzî', 2001, s. 55.

*Ey ay suyu gümüş gibi parlat
Işığı taşa nakşet
Dalı çiğle nazmet
Ağaçtaki çiçekleri ört
Evren gülsün
İncilerle dolu gökyüzüne
Ve geceyi yalnız bırak
Ki güneşle buluşsun erkende*

Çocuklar eğitici ve öğretici etkinlikler kadar eğlendirici etkinlikleri de hak ederler. Mizahi bir şiir de çocuğu eğlendirdiği gibi onun zekasını geliştirir ve olayların ardındaki ince çizgileri görmesini sağlar. Fâdıl Alî *Ledeyye Karâr* (Karar benim) şiiriyle mizahi şiirlere bir örnek sunmuştur:³²

يقولون: ماذا ستعمل
حين تصير كبيراً؟
أقول: طبيباً
ليرضى الكبار
وتعلمو على الوجوه
بسمتهم
كامتداد النهـ
ولكنني في قـرار نفسي

³² Meşhur Abdü'r-Rahmân el-Habbâzî, "İtticâhâtü şî'rü't-tifl fiş-şî'ri'l-Filistîni'l-mu'âsir", *Mecelletü Câmîatü Kudüsü'l-meftûha li'l-ebhâs ve'd-dirâsât*, 2009, No.15, <http://www.qou.edu/arabic/magazine/issued15/research6.htm> (18 Ağustos 2017), ss.215-262.

لدي الخيال
 أننا لن أبـو ح
 بهذا القـرار

*Diyorlar ki: Ne olacaksın
 Büyüdüğün zaman?
 Diyorum ki: Doktor
 Razi olsun diye büyükler
 Yükseliyor yüzlerde
 Gülümsemeleri
 Uzayan bir gündüz gibi
 Ama karar verdim kendi kendime
 Seçme şansım var benim
 Asla da ifşa etmem
 Bu kararımı*

Çocuk divanlarında hayvan hikayeleri, çocukların ilgisini kazanmanın yanı sıra felsefi arka planı olan ve çocuklarda düşünsel yeteneği geliştiren kasidelerdir. Hayvan konulu şiirler çocuk şiirinin Arap edebiyatındaki tarihsel başlangıcına işaret eden *Kelîle ve Dimne'* den bu yana sıkça söylenegelmiştir. Bu türün öncülerinden olan Şevkî, şiir yazarken karşısındaki ister yetişkinlerden oluşmuş bir topluluk, ister çocuklar olsun muhatabını daima edebi ve fikri açıdan eğitmeyi amaçlamıştır. Şairin hayvan hikayelerinde, eğlenceli bir üslup ile hikmeti sentezleyebilme amacına muvaffak olduğu görülür. *el-Yemâme ve's-sayyâd* (Kumru ile Avcı) isimli fablı burada örnek olarak verilebilir.³³

يَمَامَةٌ بِأَعْلَى الشَّجَرَةِ أَمَانَةٌ فِي عُشِّهَا مُسْتَتِرَةٌ
 فَأَقْبِلِ الصَّيَّادُ ذَاتَ يَوْمٍ وَحَامِ حَوْلَ الرُّوْضِ أَيَّ حَوْمِ

³³ Şevkî, *Dîvân-i Şevkî li'n-nâşie.*, s.79.

فلم يجد للطير فيه ظلاً   وهم بالرحيل حين ملاً
 وبرزت في غشيتها الحمقاء   والحمق داء ليس له دواء
 تقول جهلا بالذي سيحدث: يا أيها الإنسان، عمّ تبحث؟
 فالتفت الصياد صوب الصوت   ونحوه سدّد سهم الموت
 فسقطت من عرشها المكين   ووقعت في قبضة السكين
 تقول قول عارف محقق: "ملكث نفسي لو ملكث منطقي!"

*Kumru bir gün ağacın en tepesinde
 Saklanmış yuvasında emniyette
 Günün birinde avcı geldi
 Döndü durdu bahçenin etrafında
 Kuşun gölgesini bile bulamadı
 Dönmeye azmetti usandığında
 Ahmak çıktı yuvasından
 Ahmaklık öyle bir hastalık ki dermanı yok
 Olacaklardan gafil dedi:
 Ne ararsın ey insan?
 Avcı hemen sese yöneldi
 Nişan aldı ölüm okunu
 O an düştü kurulduğu tahttan
 Yığıldı bıçağın kabzasına
 Bilgenin birinin dediği hakır:
 "Kendime sahip olurdum aklıma sahip olaydım!"*

Çocuk şiirinde ürün veren bayan şairlerin sayıca çok az olduğunu görmekteyiz. Bu nadide şairelerden biri olan Emine Necîb(1873-1918)'in *el-'Uşfûr* (Serçe) isimli kasidesi oldukça eğlenceli bir üslupla yazılmıştır³⁴:

امرح صغیر الطيور	اقفز هنا لا تبال
إننا نعدُّك منا	بل حدد الأطفال
كم وثبة لك كانت	تحية للجمال
عبرت عنها فصيحاً	عن حبك المتعالي
كما شذوت بلحن	من روح هذا الجلال
نحن والله نهذي	الشعر أو المقال

Eğlen küçük kuş

Şurada zıpla umursama

Seni bizden kabul ediyoruz

Hatta çocuklarımız miktarınca

Senin nice sıçraman

Güzelliğe bir övgü

Ne fasih ifade edersin

O yüce sevginden

Melodiyle şakıdığımdaki gibi

Bu Ulu'nun ruhundan

Allah'a yemin olsun bizimkisi zıvalama

Gâh şiir gâh makale

İntifada sadece Filistinli şairler için değil, tüm Araplar için geçen yüzyılın ortalarından beri fazlasıyla işlenen konulardan biri oldu. Arap dünyasındaki düzene başkaldırma ve direniş şiirleri, Arap Baharı'ndan sonra farklı bir boyuta geçti. Ayrıca direniş konusu, şiirlerde, şarkılarda,

³⁴ es-Safedî, *age.*, s.117.

kliplerde, filmlerde vb. görsel ve yazılı edebiyatta daha önce hiç olmadığı kadar konu oldu. Abdü'l Hakîm Ebû Câmûs duygularını *Neşîdü'l-İntifâda* (İntifada Marşı)'da şöyle ifade ediyor:³⁵

نَحْنُ أَشْبَالُ التَّحَدِّيِّ   نَحْنُ جِيلٌ لَا يَلِينُ
يا فلسطينُ اسـتـعـدِّي   لأنـدحارِ الغاصبـينُ
فاصـبـري يا أمـنـا   واسـأـمـي يا قُدسـنا

***

قـاومِ الظَّالـمَ وكـيـرُ   يا زعيمَ الثـائرينُ
درُبـنا نصـرُ مظفـرُ   في ركبـابِ الفـاتحينُ
فاصـبـري يا أمـنـا   واسـأـمـي يا قُدسـنا

*Biz direnişin aslan yavruları
Öyle bir nesiliz ki boyun eğmez
Ey Filistin hazır ol
Gaspçuların yenilgisine
Ey annemiz sabret
Ey Kudüsümüz sağlam dur*

***

*Zulme başkaldır ve tekbir getir
Ey direnenlerin lideri
Yolumuz muzaffer fetih
Fatihlerin sebatında
Ey annemiz sabret
Ey Kudüsümüz sağlam dur!*

³⁵ Abdü'l Hakîm Ebû Câmûs, *Ferâşe... fı semâi râ'ife*, 1.Basım, el-Bîreh: Merkez Ūgârît, 2001, s.26.

1948'den bu yana Filistin şiirinde var olan mülteci kampları teması, 21. yy'da tüm Arap dünyasını saran savaş ortamı sebebiyle şiirlerde daha da yaygınlaşmıştır. Direnişin ve sığınmacı hayatın simgesi olan kamplar ve bu kamplarda doğup büyüyen çocuklar, bir insanlık ayıbı olarak hayatın karanlık ve acımasız yüzünü yansıtmaktadır.³⁶

Arap çocuk şiirinde dini öğretme amacıyla gerek alimler tarafından gerek şairlerce yazılmış çok fazla şiir vardır. Ayrıca manevi ve ahlaki değerler yine şiir yoluyla küçük zihinlere yerleştirilmeye çalışılmıştır. İbrahim el-Arab şu şiirinde şiir yazmakla ahlaki bir amacı hedeflediğini belirtir:³⁷

وبعد فهذی حکمة ومواعظ

لتهذیب أخلاق وإصلاح أحوال

Bu hikmetli sözlere ve öğütlere gelince

Ahlakı güzelleştirmek ve sorunları çözmektir amacı

Arap toplumlarında dünya edebiyatıyla eş zamanlı olarak gelişen bu edebiyat türü kültürümüzü zenginleştirmektedir. Edebiyatı ve hayatı şenlendiren bu şiirler, toplumların geleceği olan çocuklara hitap etme heyecanını hisseden nice şairin dizelerinde hayat bulmaya devam edecektir.

SONUÇ

Arap Edebiyatında Çocuk Şiiri başlıklı bu çalışma, Türkiye'de Arap Edebiyatındaki edebi eserlerin, Arap grameri ve dil öğrenimini amaçlayan araştırmaların yoğunluğuna rağmen üzerinde durulmayan ve Türkiye'de tanınmayan bir edebi türün fark edilmesiyle başladı. Türkiye'de son yıllarda hem İmam Hatip Liselerinde hem de özel okullarda Arapça dersinin yabancı dil dersi olarak eğitimi giderek daha da yaygınlaşıyor. Buna rağmen bu alanda ortaokul ve lise çağındaki öğrencilerin dilde hakimiyetini sağlamak amacıyla Arap çocuk edebiyatı ve çocuk şiirinden hiç faydalanılmadığını gördük. Bu çalışma bize onların şiirlerle edebi ve

³⁶ el-Habbâzî, *agm.*

³⁷ İbrahim el-Arab, *Âdâbü'l-Arab*, Kahire: Nezâretü'l-Meârifî'l-Umûmiyye, Matbatü'l-Emîriyye, 1913, s.2.

sanatsal zevklerini geliştirebileceklerini, ayrıca fasih, kolay ve gündelik ifadeleri dillerine yerleştirerek zengin bir kelime haznesi kazanabileceklerini gösterdi.

Arap toplumunda şiir, Cahiliye döneminden bu yana duyguların ifadesinden savaşlardaki atışmalara kadar hayatlarının bir parçası olagelmış, hatta toplumda siyadeti belirleyen sebep olmuştur. Batıda 19. Yy.'da oluşan çocuk şiiri ise, yine aynı yüzyılda Arap dünyasında yansımaları göstermiştir.

Edebiyatın en incelikli türü olan çocuk şiiri, çocuğun ruhundaki ritim duygusunu besler ve duygusal ihtiyaçları giderir. Şiir, çocuğu bir yandan eğlendirirken diğer yandan zihinsel, edebî, psikolojik, sosyal, ahlaki ve dilsel gelişimine katkı sağlar. Çocuğun şiirle yolculuğu ve heyecanı birçok Arap şairi de bu alana yönlendirmiştir. Özellikle 19. yy'dan sonra Rifâe et-Tahtâvî, Osmân Celâl, Ahmed Şevkî gibi Arap düşün dünyasını etkileyen, fikir akımlarının ve şiir ekollerinin öncülerinin bu alana da öncülük etmesi dikkat çekicidir. Çocuklara yönelik edebiyatın bir tür geleceğe yönelik olduğunu fark eden ve onların ufkunu açmak için eserler veren şairler küçük okurlar için divanlar yazmıştır. Süleymân el-İsa, Ahmed Necîb, Seyyid Kutub, Muhammed ez-Zâhir ve Muhammed el-Herrâvî bunlardan birkaçıdır. Çalışmamızda, tüm dünyada olduğu gibi Arap dünyasında da bu türün ders kitaplarını doldurmak için yazılan veya tercüme ve alıntı edebiyatı olmaktan çıkıp kendine özgü hedeflerini bulma sürecine şahit olduk. Zira şiir, çocuğa dilini güzelleştiren sözcük ve terkipler verir, böylece çocuk daha süslü ve özel bir üslup edinir ve dil hakimiyeti edinir. Ayrıca şiir, sunduğu farklı tecrübeler sayesinde çocuğun duygusal gelişimine katkı sağlar. Şiirin, çocuk için eğlence ve neşe kaynağı olan mısralarla çocuğun hayal gücünü zenginleştirmek ve üretkenliğini artırmak gibi duygusal ve psikolojik hedefleri vardır. Sadece çocuğu eğlendirmek için onlara şiir yazmadığını ifade eden Süleyman el-İsa, tek bir topla dahi pekâlâ eğlendirilebildiği çocuğa yazmanın ulvî bir mesele olduğunu bizlere anlatır. Zira bu önemli türle, çocuğa kendisi ve başkaları hakkında olumlu düşünme duygusu kazandırmak, inancı, vatani, toplumu, ailesi hakkında ayrıca insanlık ve bilimsel gelişmeler hakkında farkındalık oluşturmak; ahlaki, dini ve milli duygular edin-dirmek amaçlanır.

Çocuk şiiri, hayal gücü erişkinler gibi sınırlandırılmamış muhatabı sebebiyle konu bakımından oldukça zengindir. Hayatını çocukları heye-

canlandıran bir eğitim sistemi oluşturmaya adanmış olan Kanadalı çocuk edebiyatı profesörü Bitzner'in ifadesiyle, çocuk şiirinin konuları güneşin altındaki her şeydir. Burada bilhassa üzerinde durmamız gereken husus ise çocukların temiz fitratını bozacak ve onlara korku verecek konulardan imtina edilmesi gerektiğidir. Arap çocuk şiirinde sıklıkla kendine yer bulan aile ve okul hayatı, tabiat tasvirleri, intifada, vatani değerler, dini, milli ve ahlaki değerler çalışmamızda örnekleriyle sunulmuş olup bu türe dair somut bir bakış açısı kazandırmak hedeflenmiştir.

Çocuk edebiyatının şiir, hikaye gibi yazılı çocuk edebiyatı türlerinin yanı sıra şarkı, çizgi film gibi görsel ve teknolojik çocuk edebiyatı ürünlerinden faydalanarak çocuklara Arapça dilini sevdirmek suretiyle bu dilin öğrenimi de kolaylaşacağına inanıyoruz. Umuyoruz ki bu dili öğrenme gayretindeki çocuklarımız için onların ruhlarına uygun, ritim duygusu yüksek bu yazılı ürünlerden istifade edilir ve bu eserler temel Arapça eğitimimizin bir parçası olur.

KAYNAKÇA

- Arab, İbrahim. **Âdâbü'l-Arab**. Kahire: Nezâretü'l-Meârifî'l-Umûmiyye, Matbaatü'l-Emîriyye, 1913.
- Akkâd, Abbâs Mahmud. **Divân min devâvîn**, Kahire: Nahdatü Mısır Li't-Tibâa ve'n-Neşr ve't-Tevzî', 2001.
- Betzner, **et-Tıflü ve dirâsetü'l-edeb fi'l-medreseti'l-ibtidâiyye (Exploring Literature with Children in the Elementary School)**, Terc: **Mahir Kâmil**, Kahire.
- Ebû Câmûs, Abdü'l Hakîm. **Ferâşe... fî semâi râ'ife**. 1.Basım. el-Bîreh: Merkez Ügârît, 2001.
- Ebu's-Sa'd, Abdü'r-Raûf. **Et-tıflü ve âlemuhu'l- edebî**. 1.Basım. Kahire: Darü'l-Meârif, 1994.
- Habbâzî, Meşhur Abdü'r-Rahmân. "İtticâhâtü şî'rü't-tıfl fîş-şî'ri'l-Filistînî'l-mu'âsır", *Mecelletü Câmîatü Kudsü'l-meftûha li'l-ebhâs ve'd-dirâsât*. 2009, No.15, ss.215-262. <http://www.qou.edu/arabic/magazine/issued15/research6.htm> (18 Ağustos 2017). ss.215-262.
- Halâve, Muhammed es-Seyyid. **Medhal ilâ edebi'l-ettfâl: medhal nefsi ictimâ'î**. İskenderiye: Müessesetü Horus ed-Devliyye. t.y.

- Hîtî, Hâdî Nu'mân. **Edebü'l-ettâli felsefetuhu, fûnûnuhu, vesâituhu.** Kahire: el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Âmmetü lil-Kitâb, 1986.
- Hîtî, Hâdî Nu'mân. **Sekâfetü'l-ettâl.** Küveyt: el-Meclisü'l-Vatani li's-Sekâfeti ve'l-Fünûn ve'l-Âdâb, 1988.
- İsa, Süleyman. **Dîvanü'l-ettâl.** 1.Basım. Şam: Dârü'l-Fikr, 1999.
- Keylânî, Kamil. **Divânî Kamil Keylânî lil-ettâl.** Kahire: Mevkı' Safahât, 2011.
- Klas, Gassan. "Kıra'a fi dîvani'l-ettâli li Şâir Süleyman el-İsa", *Beytu Filistin li's-Şi'r.* Nisan 2012. http://www.ppbait.org/index.php?option=com_content&view=article&id=1768:2012-04-12-11-25-51&catid=111:2012-04-01-06-29-52 (18 Ağustos 2017).
- Kutub, Seyyid. **Dîvan-ı Seyyid Kutub.** 1.Basım. Mansûra: Darü'l-Vefâ li't-Tibâa ve'n-Neşr, 1989.
- Neccâr, Muslih. "el-Madmûnü't-terbeviyyü fi's-şî'ri'l-müvecceh ile'l-ettâli fi'l-Ürdün", **Mu'temeru't-tufûle.** Amman: Câmîatü'l-Haşimiyye. t.y.
- Safedî, Beyân. **Şî'ru'l-ettâl fi'l-vatani'l-Arabî (dirâse târîhiyye nakdiyye).** Şam: el-Hey'etü'l-Âmmetü's-Suriyye li'l-Kitab-Vizâretü's-Sekâfe, 2008.
- Safedî, Beyân. "Tecrübetü şî'rü'l-ettâl fi Suriya", **el-Ma'rife.** No.521 (Şubat 2007), s.316.
- Savvâf, Mustafa ve Hamdi ez-Zerkelî. **İlmü'l-Mûsikâ.** Şam: el-Matbaatü'l-Hadîse, 1927.
- Şakrâ, Cismânî. **Ravdatü'l-ettâl.** Beyrut: el-Matbaatü'l-Edebiyye, 1932.
- Şeyh, Muhammed Abdu'r-Raûf. **Edebu'l-ettâl ve binâu's-şahsiyye: manzûr terbevî İslâmî.** 2. Basım. Dubayi: Darü'l-Kalem, 1997.
- Şevkî, Ahmed. **Dîvân-i Şevkî li'n-nâşie.** Hazırlayan: Ahmed Süveylem, 1.Basım. Kahire: Darü's-Şurûk, 2007.
- Şevkî, Ahmed. **el-Muhtâr min dîvân-ı Şevkî li'l-ettâl.** Kahire: el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Âmmetü lil-Kitâb. 2002.
- Şihâte, Hasan. **Edebü't-tıfl'il-Arabî: Dirâsât ve Buhûs.** 3. Basım. Kahire: ed-Dârü'l-Mısriyyetü'l-Lübnaniyye, , 1994.

Şirin, M. Ruhi, İnci Enginün, Can Göknil, Mübeccel Gönen, A. Ferhan Oğuzkan, Ayla Oktay, Feridun Oral ve Nilüfer Tuncer. 99 Soruda Çocuk Edebiyatı. 3.Baskı. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, 2000.

Zâhir, Muhammed. **Etfâlü'l-vatani'l-cemîl**. Amman, 1985.

Zelat, Ahmed. **Edebü'l-ETFÂL beyne Ahmed Şevkî ve Osman Celâl**. 1.Basım. Mansûra: Mektebetü'l-Vefâ, 1994.